

NGỮ NGHĨA – NGỮ DỤNG CÂU HỎI TU TỪ TIẾNG VIỆT

1. Họ và tên nghiên cứu sinh: LÊ THỊ THU HOÀI
2. Giới tính: Nữ
3. Ngày sinh: 22/06/1975
4. Nơi sinh: Hà Nội
5. Quyết định công nhận nghiên cứu sinh số: 2260/SĐH, ngày 07 tháng 12 năm 2006 của Giám đốc Đại học Quốc gia Hà Nội.
6. Các thay đổi trong quá trình đào tạo: Không
7. Tên đề tài luận án: Ngữ nghĩa – ngữ dụng câu hỏi tu từ tiếng Việt.
8. Chuyên ngành: Lý luận ngôn ngữ
9. Mã số: 62.22.01.01
10. Cán bộ hướng dẫn khoa học: TS. Lê Đông; GS.TS Vũ Đức Nghiệu
11. Tóm tắt những kết quả mới của luận án:
 - Luận án góp phần vào việc nghiên cứu một cách hệ thống và toàn diện về một kiểu loại phát ngôn phổ biến trong tiếng Việt – một hướng nghiên cứu đang được quan tâm của ngôn ngữ học hiện đại.
 - Luận án đã cho thấy câu hỏi tu từ tiếng Việt được hình thành từ sự tác động qua lại, thống nhất và biện chứng giữa các thành tố ngữ nghĩa – ngữ dụng. Các thành tố này đã tạo nên cái cấu trúc ngữ nghĩa – ngữ dụng chung, cơ bản của các câu hỏi tu từ như sau:
 - + Câu hỏi tu từ xuất hiện khi tồn tại một ý kiến khác, một quan điểm khác, đối lập, mâu thuẫn với quan điểm của người nói; và bên cạnh đó cũng tồn tại một nhu cầu giải quyết mâu thuẫn giữa những người tham gia giao tiếp;
 - + Cơ sở nội dung mệnh đề của các câu hỏi tu từ là cái mà sự tình được phản ánh theo góc nhìn của một quan điểm khác. Nó chính là cái ý kiến khác, đối lập với cách nhìn của người nói vào thời điểm phát ngôn;
 - + Thái độ đánh giá của người nói đối với “ý kiến khác” đó là: người nói coi ý kiến khác đó là phản thực, là mâu thuẫn, không phù hợp với tình hình thực tiễn;
 - + Nội dung khẳng định hay phủ định ngầm ẩn của câu hỏi tu từ chính là sự đối lập, tương phản với cái “ý kiến khác” đó;

+ Chất vấn trên cơ sở tạm chấp nhận “ý kiến khác” như một thể giới khả năng, (mong muốn người đối thoại tự làm sáng tỏ điều nghi vấn trong câu) để qua đó, thuyết phục người đối thoại đồng tình, thừa nhận quan điểm của người nói.

- Trong giao tiếp, xét cả trên bình diện hoạt động của phát ngôn hay bình diện tạo lập văn bản, diễn ngôn thì câu hỏi tu từ luôn được sử dụng như một chiến thuật giao tiếp riêng với sự trợ giúp đắc lực của các phương tiện ngôn ngữ cũng như năng lực, mục đích tổ chức phát ngôn của người nói. Tùy theo từng ngữ cảnh cụ thể, các câu hỏi tu từ có thể thực hiện các hành vi gián tiếp khác, bên cạnh sự khẳng định hay phủ định, như: bác bỏ, khuyên nhủ, đánh giá, từ chối, chấp nhận, phân trần, giải thích... Và bao trùm lên tất cả là cái chức năng như là một công cụ lập luận mà người nói, bằng việc khai thác những đặc trưng của câu hỏi tu từ, người nói đã tạo nên những luận cứ và lý lẽ thuyết phục, đem lại tính hiệu quả cho một lập luận và một giá trị không thể chối cãi trong giao tiếp.

12. Khả năng ứng dụng trong thực tiễn:

Kết quả của luận án có thể được ứng dụng vào việc nghiên cứu những hoạt động thực tiễn của ngôn ngữ như: rèn luyện và phát triển kỹ năng giao tiếp kể cả từ phía người lập mã và giải mã, tạo cơ sở cho những nghiên cứu đối chiếu và phục vụ cho công tác dạy và học ngoại ngữ cũng như việc biên soạn các giáo trình ngữ văn, các sách dạy tiếng Việt cho người nước ngoài, xây dựng và xử lý từ điển, hay góp phần vào việc xây dựng các chương trình dịch máy...

13. Những hướng nghiên cứu tiếp theo:

- Tiếp tục nghiên cứu những nhóm câu hỏi không chính danh khác để tạo nên một bức tranh tổng thể về câu nghi vấn trong tiếng Việt.

- Tiếp tục tiếp cận các vấn đề liên quan đến ngữ dụng học.

14. Các công trình đã công bố có liên quan đến luận án:

- Lê Thị Thu Hoài (2012), “Cơ chế hình thành các mệnh đề ngầm ẩn trong câu hỏi tu từ”, Tạp chí Ngôn ngữ (11), tr. 49-58.

- Lê Thị Thu Hoài (2012), Câu hỏi tu từ: hình thức và nội dung, Đề tài nghiên cứu khoa học cấp ĐHQG, mã số: QX 08.10, Hà Nội.

- Lê Thị Thu Hoài (2011), “Chức năng thực hiện những hành vi ngôn ngữ tại lời gián tiếp của câu hỏi tu từ”, Tạp chí Ngôn ngữ (11), tr. 67-80.

- Lê Thị Thu Hoài (2009), “Tính đa thanh trong câu hỏi tu từ”, Kỷ yếu hội thảo Ngôn ngữ học toàn quốc, Hội ngôn ngữ học Việt Nam – UBND TP Cần Thơ, Hà Nội, tr. 121-126.